

Streszczenie

W rozprawie podjąłem próbę zmierzenia się z obszerną literaturą polskojęzyczną (od wieku XVI do wybuchu II wojny światowej) poświęconą Japonii i Japończykom. Starłem się dociec, jak Polacy wyobrażali sobie Kraj Kwitnącej Wiśni i jego mieszkańców, zrekonstruować, jakim zmianom podlegały te wyobrażenia oraz odpowiedzieć na pytanie, co wpłynęło na owe zmiany. Wyobrażeń na temat Japonii poszukiwałem w relacjach z podróży, tekstach geografów, notkach encyklopedycznych, artykułach prasowych.

W pracy skupiłem się nie tyle na tym, co Polacy wiedzieli o Japonii i jej mieszkańcach, lecz przede wszystkim na tym, co sobie na ten temat wyobrażali (szczegółowo zagadnieniu „wyobrażenia” i „obrazu” poświęcony jest rozdział 1). Tym samym rozprawa stanowi próbę konstrukcji „modelu rozumienia” Japonii opartego na różnego typu tekstach.

Podstawowe pytania, na które starałem się odnaleźć odpowiedź, w obrębie dysertacji brzmią: W jaki sposób konstruowane było wyobrażenie Japonii na gruncie kultury polskiej? Czy możliwe jest wskazanie wyobrażonej wspólnej przestrzeni aksjologicznej (rozumianej jako podobieństwo systemu wartości) między Polską a Japonią? Czy i kiedy kultura Japonii była postrzegana jako atrakcyjna dla mieszkańca Polski? W jaki sposób pisano o niej w polskich tekstach od końca wieku XVI do wybuchu drugiej wojny światowej? Czy wyobrażenia związane z Japonią i Japończykami były trwałe, czy też ulegały dynamicznej zmianie wraz z upływem czasu?

Pierwszy rozdział mojej pracy dotyczy zagadnień teoretycznych. Skupiam się w nim na zaprezentowaniu problematyki związanej z zagadnieniami „wyobrażenia” i „obrazu”. Staram się odpowiedzieć na pytanie o konteksty, w jakich wyobrażanie sobie czegoś się przejawia i staram się ustalić, czym jest „wyobrażenie” oraz do czego się odnosi.

Drugi rozdział zawiera analizę wybranych polskich tekstów, w których odnaleźć można cechy, które Polacy przypisywali sobie samym. Prace takich autorów jak: Piotr Skarga, Szymon Starowolski, Kajetan Koźmian, Józef Szujski, Jan Ludwik Popławski, Antoni Chłoniowski, Jan Karol Kochanowski analizowane są chronologicznie, od najwcześniejszych do najpóźniejszych. Badanie to pozwala ustalić, które z cech charakteru przypisywanych Japończykom były postrzegane pozytywnie, a które ze względu na znaczne różnice mogły budować odczucie obcości.

Rozdział trzeci stanowi analizę wyobrażenia Japonii i Japończyków obecnego w polskich tekstach encyklopedycznych z okresu od 1745 (*Nowe Ateny*) do 1937 roku

(*Ilustrowana encyklopedia powszechna*, wydanie drugie). Teksty te także są analizowane chronologicznie od najwcześniejszych do najpóźniejszych. W rozdziale biorę pod uwagę publikacje, w których pojawia się hasło *Japonia* lub znajdują się bezpośrednie odniesienia do Japonii.

Rozdział czwarty podejmuje tematykę wyobrażenia Japonii i Japończyków w pracach geograficznych i podróżniczych dostępnych w języku polskim. Teksty m.in. takich autorów jak: Władysław Łubieński, Ludwik Sienicki, Karol Wyrwicz, Maurycy Beniowski, Karol Lanckoroński, Eugeniusz Romer, Waław Sieroszewski są analizowane chronologicznie.

W rozdziale piątym zajmuje się artykułami prasowymi dotyczącymi Japonii, które pojawiły się na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” w okresie od 1918 do 1939 roku. Są wśród nich artykuły poruszające kwestie związane z Japonią okazjonalnie, artykuły o japońskiej polityce i gospodarce, a także prace o tematyce kulturalnej i sportowej.

Rozdział szósty stanowi przegląd stanowisk krytyków i popularyzatorów sztuki z okresu końca XIX i początków XX wieku odnośnie do sztuki i estetyki japońskiej. W obrębie rozdziału staram się ukazać stopniową zmianę w postrzeganiu i wyobrażaniu sobie sztuki japońskiej przez Polaków. Rozdział opiera się zarówno na analizie materiałów prasowych z danego okresu, jak i pozycji zwartych takich jak wydane drukiem *Pamiętniki* Juliana Fałata.

Problem wyobrażenia Japonii i Japończyków przez Polaków wydaje mi się ciekawy, ponieważ nie doczekał się szerszego opracowania w literaturze przedmiotu. O ile tematyka związana z historią stosunków międzynarodowych między Polską a Japonią jest dobrze opracowana i w jej zakres wchodzi wiele publikacji, o tyle tematyka związana z wyobrażeniem Japonii i Japończyków w kulturze polskiej pozostaje niedostatecznie wyzyskana. Tym samym, niniejsza praca jest próbą podjęcia tej problematyki.

Summary

In this dissertation, I handled extensive Polish-language literature devoted to Japan and the Japanese, from the 16th century to the outbreak of World War II. My goal was to discover how the Poles perceived the Land of the Rising Sun and its inhabitants, to reconstruct what changes these ideas were subject to, and to answer the question regarding what influenced these changes. I looked for Japan in travel reports, geographer texts, encyclopedic notes, newspaper articles.

I focused not on what the Poles knew about Japan and its inhabitants, but on what they were imagining about it; this is detailed by themes of "imagination" and "picture" in chapter 1. Thus, said dissertation is the construct of a "model of understanding" of Japan based on various types of texts.

The basic questions I tried to find the answer in the dissertation are: How was the image of Japan constructed on the basis of Polish culture? Is it possible to pin point the imagined common axiological space (understood as the similarity of the value system) between Poland and Japan? If and when the culture of Japan was perceived as attractive to a Polish citizen? How Polish texts from the end of the 16th century to the outbreak of the Second World War depicted Japan? Were the imaginations associated with Japan and the Japanese persistent, or did they change dynamically with the passage of time?

I tackle theoretical issues in chapter 1, focusing on issues of "imagination" and "image". I try to answer the question about the context in which imagining something is manifested and try to determine what "imagination" is, and what it refers to.

The second chapter contains an analysis of selected Polish texts with the characteristics that Poles attributed to themselves. Works by such authors as: Piotr Skarga, Szymon Starowolski, Kajetan Koźmian, Józef Szujski, Jan Ludwik Popławski, Antoni Chłoniewski and Jan Karol Kochanowski are analyzed chronologically, from the earliest to most recent. This study determines which of the character traits attributed to Japanese people were perceived positively and which, due to significant differences, could build a feeling of alienation.

The third chapter is an analysis of the image of Japan and the Japanese in Polish encyclopedic texts from 1745 (*Nowe Ateny*) to 1937 (*Ilustrowana encyklopedia powszechna*, wydanie drugie). These texts are chronologically analyzed from the earliest to most recent. In the chapter, I take into account the publications in which the entry *Japonia* appears or there are

direct references to Japan.

The fourth chapter deals with the image of Japan and the Japanese in the geographical and travel works available in Polish. Texts include such authors as: Władysław Łubieński, Ludwik Sienicki, Karol Wyrwicz, Maurycy Beniowski, Karol Lanckoroński, Eugeniusz Romer, and Waław Sieroszewski. They are analyzed chronologically. The fourth chapter deals with the image of Japan and the Japanese in the geographical and travel works available in Polish. Texts include such authors as: Władysław Łubieński, Ludwik Sienicki, Karol Wyrwicz, Maurycy Beniowski, Karol Lanckoroński, Eugeniusz Romer, and Waław Sieroszewski are analyzed chronologically.

In the fifth chapter, I deal with press articles about Japan, which appeared in "Tygodnik Ilustrowany" from 1918 to 1939. These include articles related to Japan occasionally, articles about Japanese politics and the economy, as well as works on cultural and sporting issues.

The sixth chapter is a review of the critics' and art popularisers' standpoints from the late nineteenth and early twentieth centuries regarding Japanese art and aesthetics. Within the chapter, I show a gradual change in the perception and imagination of Japanese art by Poles. The chapter is based both on the analysis of press materials from a given period, as well as on compact items such as Julian Fałat's published diaries (*Pamiętniki*).

The problem of imagining Japan and the Japanese by Poles is intriguing because there was no broader development in literature on the subject. While the subject matter connected with the history of international relations between Poland and Japan is well-developed and its scope includes numerous publications, the subject matter related to the image of Japan and the Japanese in Polish culture remains insufficiently exploited. Thus, this work is an attempt to address this issue.